

Hannah Arendt'te Görünümler Alanı Olarak Kamusal Alan ve Genişletilmiş Zihin

Nermin URGANCI¹

¹Ph.D. Candidate, Dokuz Eylul University, Department of Philosophy

Özet

Bu çalışma modern devletin getirmiş olduğu haklar ve hukuk sisteminin verdiği hiçbir sözü yerine getirememesini, derinleşen anlam kaybının yanında, yargının iflas etmesini, kamunun duyusunun bu doğrultuda körelmesi gibi pek çok şeyin yarattığı kriz durumunda insanlığın geldiği son noktayı göstermeyi ve her ne durumda olursa olsun insanlığa onurunu tekrardan kazandırmayı; dahası Hannah Arendt'le (1905-1975) bir farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır. Bir varolan olarak insanın, özel ve kamusal alan arasındaki sınırın eridiği yerde durması, ona estetik bir yeti kazandıran siyasallaşma durumunun bu doğrultuda nasıl yok olduğu çalışma boyunca incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İnsanlık, Hukuksal Kriz, Kamusal Alan, Hannah Arendt.

Public Space as Space of Appearances in Hannah Arendt and the Extended Mind

Abstract

This study aims at showing the final point that humanity arrived in the crises created by circumstances such as the failure of the rights and legal system that are brought by modern state to fulfil any promises it made, the deepening loss of meaning, the bankruptcy of the judiciary, as well as the dulling of the public's sense in this direction. It desires to bring humanity its dignity, and moreover to raise awareness with Hannah Arendt (1905-1975). It will examine humanity's stand at the boundary between public and private melts, and in this direction, the disappearance of its politicization, which gives it an aesthetic ability.

Keywords: Humanity, Legal Crisis, Public Space, Hannah Arendt.

Corresponding Author	Nermin URGANCI Dokuz Eylöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Ana Bilim Dalı, İzmir, Türkiye
E-mail	develi160@gmail.com
Manuscript received	August 15, 2019
Revised manuscript accepted	December 3, 2019

Hannah Arendt'te Görünümler Alanı Olarak Kamusal Alan ve Genişletilmiş Zihin

Giriş

Ya bu iş kendiliğinden olur, ya da biz bu işe baş koyarız.

(Geçmişle Gelecek Arasında-205)

Antik dönemlerden Platon ve Aristoteles'in bıraktığı mirası günümüze taşıyan, her daim idealist olmaktan uzak kalmış ve gerçekleri insanın suratına bir tokat gibi vurmaya devam eden Hannah Arendt, (1905-1975) tımarhaneye dönen dünyadan çıkış yolunu aramakla, neler yapılması gerektiğini bir reçete gibi okuyucularına sunar. Siyaset, toplum ve ahlak felsefesi bağlamında insanlık durumunu ve hukukun geldiği son noktayı bir siyaset bilimcisinin gözünden anlatır. Hâlihazırda içinde yaşadığımız dünya, sahici anlamda eylemde bulunmaya, özgürlüğe ulaşmaya pek fazla imkân vermiyor. "Gelecek ise, tüm beklentilerin aksine, daha az umut vadetmekte gibidir" (Arendt, 2019, s. 258). Modern devletin getirmiş olduğu haklar ve hukuk sistemi söz verdiği hiçbir şeyi yerine getirememiştir. Derinleşen anlam kaybının yanında, yargının iflas etmesiyle kamunun duyusu körelmiştir. İnsanların bir araya gelmesini sağlayan siyasi mekânlar, devlet eliyle yersiz yurtsuz hale getirilmiştir. Dolayısıyla, genişletilmiş bir zihniyetten çok, tek yanlı bakabilen, aynı düşünen insanlar yaratmıştır. Böylelikle bizden önce ve bizden sonra insanlara ev sahipliği yapan bu ortak alan, modern hukukun özelliği olan temsili demokrasi sayesinde tehdit edilmektedir. "Yargılamanın çetrefilliğini ve modern toplumdaki bazı eğilimleri yargı yetisinin işleyişini zorlaştırdığını fark etmesi, bu çalışmayla mümkün olmuştur" (Arendt, 2019, s. 171). Özgürlük büyük bir suikastla ortadan kaldırılmıştır. Sadece *benin* özgürlüğü temele alınmıştır. Oysa hukukun temeli ve toplumun varlık nedeni; hem *benin* hem de *diğerlerinin* özgürlüğünü koruyabilmektir. Eğer hukuk bu misyonunu gerçekleştirilmede sorun yaşıyorsa, verilen sözün geçersiz kılındığını söyleyebiliriz. Formel hukuk sisteminin her alana sahip olma hırsı bir yandan her şeyi siyasallaştırırken diğer yandan tüm bedenleri eyleyen olarak bu oyuna dâhil etmiştir. İnsanların öyle ya da böyle siyasete dâhil olmaları veya katılmak zorunda kalmaları herkesi bu suçun bir parçası yapmıştır. Mevcut durumu yerinden etmeye niyetlenen Arendt, bu ortaklığı birbirine entegre etmektedir. Zoë ve bios'u ayırmanın imkânsızlaştığı bu dönemde Arendt, tek çıkış yolunun, insanın sadece kamusal alanda var olduğu halinden başlamak gerektiğini söyler. Modern toplumun insanları

özgür bir birey olarak değil de özgürlük hali içinde göstermesi insanı siyasetten, eylemden, ahlaktan ve özellikle toplum içinde varolmadan uzak kılmıştır. “Özgürlük problemi siyaset sorunu açısından hayati önemi haizdir ve hiçbir siyaset teorisi bu problemin felsefeyi içinde yolunu kaybedeceği karanlık bir ormana sürüklemesi karşısında uzun süre ilgisiz kalmaz” ifadesiyle olduğu gibi; Arendt de aynı ilgi ve alaka ile polisin insana ve insanın polise olan yabancılaşmasını aşmanın yolunu, bizzat insanın eylemlerinde nasıl bulunacağını odak noktası yapmıştır (Arendt, 1996, s. 197). Özel alan ve kamusal alan arasında yaşanan bu ayrım, insanı hem kendine hem de çevresine yabancı hale getirmiştir. Ortak dünyayı mümkün kılan aynılık yitirildiği zaman gerçeklik nasıl elimizden kayıyorsa, farklılık yitirildiğinde de aynısı olur. O halde bu araştırma boyunca muhatap olacağımız şey; “zamana hangi koşullar altında evet diyebileceğimiz” ve bu yabancılaşmayı nasıl açacağımızdır (Arendt, 2019, s. 261). Ancak bu sayede geçmişin izlerini silmeden geleceğe dönük bakabilmemizin imkânı doğacaktır.

Öyleyse şimdi, siyasal insanın bu son derece ilginç ama hep ihmal edilmiş yetisini anlamaya yönelik bir çabanın, dünyayı ve insani özgürlüğü sahiplenmeyi vaat eden çok daha iddialı bir felsefi incelemeye nasıl evrildiğini görmek için, yargılama düşüncesinin Arendt’in eserlerindeki gelişimini adım adım gözden geçirelim (Arendt, 2019, s. 167).

Immanuel Kant (1724-1804)’ın *Yargı Yetisinin Eleştirisi’nin* (1790) teorik ve pratik felsefe arasında köprü vazifesi görerek insana dair tüm geçmişi ve mümkün geleceği barındırması ve şimdiye hitap etmesi gibi, Arendt de ne geçmişte ne de gelecektedir. Her iki yönün felsefesini ve insanlık durumunu şart koşan Arendt, şimdikiyi anlatıp, geleceğe adım atmaktadır. Bu yüzden hayati öneme sahip bu düşünür, şimdinin filozofu diyebiliriz. Yaşadığı dünyaya, kılavuzluk etmeyi bir sorumluluk haline getiren bu filozof, tüm hayatını tıpkı Kant gibi insanın yetilerinin gelişimine adanmıştır. Çünkü bütün mesele, yetilerin gelişimi ya da kısırlaşmasından doğmaktadır. Ancak arada birkaç büyük fark vardır. Bunlardan ilki; “akıl tarafından çevrelenmiş insan, toplumda yaşayabilmek için bilim ve sanatlar aracılığıyla kendindeki yetenekleri geliştirmek için daima çabalamalı, aydınlatmalı ve ahlaki olarak kendisini denetlemelidir” (Kant, 2006, s. 53). Kant’ın aksine Arendt için tüm bu çabalar insanlık adına yetersizdir. Bu yetilerin gelişimi sadece olanak halindedir. İkinci olarak; Kant, *Yargı Yetisinin Eleştirisi* yapıtında öncelikle tikellerle ilgilenmektedir. Her bir öznen hareketle bir genelleşmeye gidilebilmesinin yolu varken, beğenin otonom özelliğinin daima altına çizer.

Toplum-dışı toplumsallık, insanlar için geçerli olacak evrensel yasayı, insan olmanın temel özelliklerine yerleştirir, çünkü insan kendi otonomisini korumaya, diğerleriyle

birlikte düşünmeye, kapasitelerini geliştirmeye doğal bir eğilim gösterir. Bu doğal eğilim, insanlar arasında bir anlaşma sağlanacağına işaret eden, otonomi de titizlikle bu aşamada korunmaktadır (Kant, 2006, s. 52).

Aynı zamanda, “kamunun veya arkadaşlarının yargısı yüzünden kendi şiirinin güzel olduğu kanısından vazgeçmeyen genç şair”i de hatırlamakta fayda vardır (Arendt, 2019, s. 24). Oysa Arendt için özgürlüğün, toplumun, siyasal olanın ilk yönelimi kamusal alandır. İnsanı insan yapan söz, eylem gibi özellikler bir diğerinin sınaması olmadan hiçbir anlama sahip değildir. Bu insan artık zōon politikon olarak karşımıza çıkmaktadır. Arendt’e göre özel alanın bir özelliği olmaktan çıkarılan bu nitelik, insanın doğumu veya yeni başlangıcıyla, *insan budur* dediğimiz şeyi söylemeden önce ona layık görülmüştür. Dahası insan doğar doğmaz, kamuya ait kılınmıştır. Bu yüzden Arendt, insanın eyleme yetisi [a capacity to act], özgürlük, yabancılaşma, hak gibi temel sorunların çözümü için ilk ölçütlerden görürken, bunun özel alanda gerçekleşmesi söz konusu dahi değildir. Bir diğer fark ise; Kant’ın aksine zihin yetilerine ilişkin tüm incelemelerini tamamlayamamıştır. *Düşünme* [thinking] ve *İsteme* [willing] hakkındaki yazıları tamamlanırken 1979 yılında başladığı ve sadece bir paragraf yazabildiği *Yargılama* [judging] eksik kalmıştır. Oysa Arendt için siyaset felsefesinin özü yargılamadır. Bu yüzden okurları olarak onu ve felsefesini daha iyi anlamak için bizler de bu konuya ilişkin Arendt’in eksik kalan yapıtını tamamlayabilmek adına yargılamayı anlamalı diğer yönüyle içine düşmüş olduğumuz bataklıktan çıkabilmenin yollarını aramalıyız. Biliyoruz ki; “herkesle anlaşmaya talibiz, çünkü herkesle paylaştığımız ortak bir zemin var” (Arendt, 2019, s. 228). O halde bu alandan nasıl uzaklaştıysak benzer şekilde buraya geri dönme yollarını arama durumu tümüyle insana aittir. Böylece ilk olarak yapacağımız şey; yetilerin ortaya çıkarılması ve ardından özel alan ve kamusal alan arasında çıkan krizi sorgulayarak;

tüketimin içine çekilmiş insan dünyası için herhangi bir sorumluluk alamayacak ya da kendi siyasi kapasitelerini anlayamayacak insanlardan kurulu bir toplumda uygulanmaktadır. Düşünce yoksunluğu [...] zamanımızın belirleyici niteliklerindedir ve Arendt’in sesli düşünmekle amaçladığı şey, başkalarını düşünmeye teşvik etmektir (Arendt, 2000, s 19).

Bu sesli düşünme etkinliği her bir insan için değil de tüm insanların ortak zeminine gönderme yapmaktadır. Modern toplumda teknolojinin gelişimiyle birlikte insanın bir başkasına ihtiyaç duymama arzusu onu tek başına bir varlık haline getirmiştir. Özel alanın bu

yükselişi, hafızasını yitirmiş bedenlerle, aynı şeylerden hoşlanan, benzer şeyleri düşünen insanların peş peşe gelmesine neden olmuştur.

Arendt'in deyişiyle "selfless", yani kolektif çıkarlarının yanında kendi öz çıkarlarına dahi tüm ilgisini yitirmiş, kendi yaşamının değersizliğine ve "feda edilebilirliğine" inanan, dünyasızlaşan kitle insanına totaliter hareketler içinde, kendi evinde ve güvende hissedebileceği tutarlı bir "kurgusal dünyada" yaşama vadi sunmuşlardır (Türker, 2004, s 124).

İnsanın bu tek boyutlu hali, Arendt'e göre siyasi veya toplumsal problemler için hiçbir çözüm sunmaz. Oysa Arendt için insanın en hayati gereksinimi diğerleriyle birlikte olduğu bir kamusal alandır. İçinden çekip çıkarıldığımız ve tekrar geri dönmek zorunda olduğumuz bu yer, öznelleşme tehlikesine karşı korunmalıdır. Eğer yeryüzünde sadece bir insanın değil de insanların yaşadığını düşünürsek, birlikte var olmamızı sağlayan kamusal alanın neden bu kadar önemli olduğunu anlayabiliriz. "Hiçbir insan hayatı, [...] başka insanların bulunmasına doğrudan ya da dolaylı olarak tanıklık eden bir dünya olmadan varolamaz" (Arendt, 2000, s. 57). Bu yüzden öznelleşmeden çok kamusal alanın korunmasını talep eden Arendt, tikel ve tikel olması bakımından doğrudan onu ele alan Kant'tan ayrılmaktadır. Bir diğer yönden ise Kant'ın estetik teorisindeki transendental olanı aşarak kendi siyaset felsefesini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Özellikle üçüncü Kritik'te yer alan *iletilebilirlik* ve *toplumsallaşabilirlik* Arendt için siyaset felsefenin temelini hazırlayarak her daim monolojik olana değil diyaloga önem verdiğini gösterir. "Hayattaki amacı, olup biteni izlemek ve bütün bunların ne anlama geldiği üzerine düşünmek olan bir seyirci olarak Arendt" insanların herhangi bir otoritenin baskısı altına girmeden kendi başına yargıda bulunabilmelerinin yolunu açarak, sonsuz bir diyalog talep eder (Arendt, 2019, s 27). Oysaki totaliter rejimler geleceklerini garanti altına almak için kamusal alanı yok ederek, kitle toplumu yaratmışlardır. Farklılıkları silerek, mutlak, tek yanlı bakış açısına dayanarak diyalogu yıkıp, kendilerini monoloğa bırakmışlardır. Arendt'e göre tam da bu yüzden gerçeklik diyalojiktir. Dahası *Yargı Yetisinin Eleştirisi*'nde dehanın beğeniye tabi olması, seyirci ve sanat yapıtını üreten arasında bir ilişkiye götürmesi Arendt için ilham kaynağı olmuştur. Çünkü eyleyen ve seyirci arasında gerçekleşenler, insanın hem kendisi için hem de diğerleriyle birlikte tutarlı düşünebilmesi anlamına gelir ki bu da diyalojik olanın ta kendisidir. Ne sanatçı tek başınadır ne de izleyici, bu yüzden yargı yetisi Arendt için tüm insanlık deneyimine yayılmakla birlikte siyasal aktörlerin karşılıklı tartışabilmesinin yolunu açmıştır. Arendt burada kendine bir yol çizerek siyasal ve estetik olanı birbirinden ayırır. "Ne kadar iyi

ya da kötü tasarlanmış olurlarsa olsunlar siyasi kurumlar varlıklarının devamı için eyleyen insanlara bağımlıdır. [...] Bir sanat eserinin, onun “yapma”nın bir ürünü olduğunu gösteren özelliği bağımsız varlığıdır” (Arendt, 1996, s. 208). Bu ayrıma göre siyasal için yapılabilir olan şey, “insanlık onurumuzu kazanabilir ve deyim yerindeyse onu modern çağın sahte tanrısı olan Tarih’in elinden kurtarabiliriz” (Arendt, 2019, s. 40). İnsanın eylemlerine bağlı kalmak zorunda olan siyasal yapılanmalar tarihin eskitmelerine karşı başkaldırır. Geçmişe odaklanan bir anlayıştan yenilikler beklemek, yaşanan savaşların olmadığını söylemek kadar gerçekçidir. “Arendt’in amacı bir tarih kitabı yazmak değil, parçalanmış bir geçmişten anlam çıkarmak, ona tanıklık etmek ve bu yolla bugünü anlamaya çalışmaktadır” (Türker, 2004, s. 117). O halde geçmiş i irdelemeye, onu hikâyeleştirmeye çalışan tarih kavramından uzaklaşarak yüzümüzü geçmiş ve gelecek arasındaki şimdide olan “sessiz duyu” ya da başka bir deyişle yargılamanın büyüüne çevirebiliriz (Arendt, 2019, s. 38). Yargılama, bize hem geçmişin belleğini hem de geleceğin imkânını bir arada tutabilme imkânı sağlar. Ancak bunun sayesinde insan olmanın ve yeryüzünde bir arada yaşayabilmenin sırrını keşfedebilme olanağı sunulur. Dahası Arendt, kendi siyaset felsefesini oluştururken Kant’ın yargıya ilişkin düşüncülerinden ve onun Fransız Devrimine dair çıkan haberleri kaçırmadan okuduğunu ve bunu temaşaya dayalı bir hoşlanmanın yarattığı seyirci edasıyla yapmasından derinlikle etkilenmiştir. Arendt’e ilham veren bu etkin olmayan haz, siyaset felsefesinde yargılama, özgürlük, eylem ve sorumluluk fikrini bir arada yürütmesine olanak tanımıştır. Aynı zamanda her iki düşünür için şunu söyleyebiliriz ki, aklın skandalları (otorite, din, gelenek) daima onlar için hep ayak bağı olmuştur, çünkü biliyoruz ki geçmişe takılı kalmak, insanlığı korku ve umut bağlarıyla bir araya getirme, açılan hiçbir yaraya deva olmamaktadır. Bize bahşedilen akılla yaşamak zorundaysak o halde bunu doğru biçimde kullanmayı öğrenmemiz gerekiyor. Arendt’e göre insan, bu durumdan yine zihinsel yetileri sayesinde çıkmayı başarabilecektir. İnsanın zihinsel yetileri ve toplumsal yaşamı arasında dengeyi sağlayacak olan yargılama, Arendt’e göre diğer insanlar için de tarafsız bir iletilebilme özelliği oluşturacaktır, çünkü insanın siyasi, ahlaki ve toplumsal olayları doğru değerlendirememesi, ötekiyle iletişim kurmasını zorlaştıracaktır. Ancak ne zaman ki doğru bir yargılama olur işte o vakit, zōon politikon bir varlık olarak *insan*, söz söyleme ve eyleme geçebilme hakkına sahiptir diyebiliriz. Arendt’e göre “düşüncelerimizi iletmiş ve kendi düşüncelerini bizlere ileten başkalarıyla bir arada düşünmediğimiz takdirde nasıl ve ne denli doğru düşünebiliriz ki! [Böyle bir düşünme tarzı Arendt’e göre mümkün gözükmemektedir, çünkü bu durum diyalojizmden çıkan ortak aklın yıkımına neden olur.

Ayrıca Arendt,] insanı, kendi düşüncelerinden kamusal olarak iletme özgürlüğünden yoksun bırakan dışsal gücün” varlığına işaret eder (Arendt, 2019, s. 91). O halde düşünme yetisini engelleyen bu insanlık durumunda yapmamız gereken şey, söylediğimiz sözün hesabını verebilmek için tarafsız bir yargılamayı gerçekleştirmemizin gerektiğidir. Arendt’e göre insan hem bilimin gelişimiyle her yönü kontrol altına alınarak siyasallaşırken hem de insanın kendisi doğrudan siyasetin varlık nedenini oluşturmaktadır. “Yaşamın bütün alanlarını siyasetin isteklerine tabi kılma iddiası ve sivil hakları, hepsinden önce özel yaşamın gizliliği ile siyaseten özgür olma hakkını tanımamaktaki ısrarlı tavrı totalitarizmin doğuşu” ile birlikte, Arendt yine buradan çıkışı, özgürlükle siyaseti bağdaştırmanın, onun içinden kendimize yollar aramanın imkânını göstermeye çalışır (Arendt, 1996, s. 202). Böylelikle sorgulamak, yargılamak hatta insan olmak dahi şimdiden siyasal bir özellik taşımaktadır. Yeni bir aydınlanmanın yaşanacağı umudunu koruduğumuz bu yüzyılda yargımızı, her türlü önyargılardan arındırarak zihnimizin gelişimiyle birlikte bir diğerinin yerine kendimizi koyarak bir arada düşünebilme becerisi elde ederiz. Arendt’in 1963’te *New Yorker*’da yayımlanan ve kitaplaştırılan dava raporu *Kötülüğün Sıradanlığı*’nda (1963) asıl derdinin Eichmann’ın avukatlığını yapmak değil yargılama yeteneğini yitirmiş, ön yargılarından özgürleşemeyen ve özel çıkarlarının kurbanı olan bir Alman subayını göz önüne sermekti. Düşünce yoksunu bu subay, imgelemine zarar vererek diğer herkesle olan bağını, başka bir deyişle insanlıkla, dünyayla olan bağını koparmıştır. Üstlerinin verdiği emirleri düşünmeden yerine getiren bu sıradanlık, nasıl eyleyeceğini dahi unutmamasına neden olmuştur. Diğer bir deyişle Eichmann, aklın skandallarına yenik düşmüştür. Oysa ideal olanın yeryüzündeki herkesle bağını kurmak olan Arendt’e göre bu özel bağ insanın bir yandan yargılama yeteneğini objektif hale getirirken, diğer yandan zihnini genişleterek, olaylara Kant edasıyla tribüne oturan bir seyirci gibi bakabilme fırsatı sunar. Bir Yahudi olarak kampta “öznelerin iradesi yerine kesin bir homojenliğe indirgenmiş “biz”in fetişi”nin dışında kalan Arendt gibi Eichmann da aynı insanlık dışı durumun yargılandığı davanın kurbanı olarak yaşamıştır (Balibar, 2014, s. 96).

İnsani meseleler üzerine düşünmemizi, en önemlisi bir arada düşünebilmemizi sağlayan şey Kant’ın deyimiyle *Dünya Yurttaşı*, Arendt’e göre ise bir *Dünya Seyircisi* (Alm. Weltbetrachter) olmaktan geçmektedir. Arendt, bu dünya seyircisinin yalnızca kamusal alanda olabileceğinin imkânının daima altını çizerek, ona ait düşünme tarzının ise kamusal alan için kozmopolit bir varoluş sağlayacağını söyler. Bu varoluş imkânına sahip her siyasi varlık ise ahlaki karakteri belirleyecektir. Arendt’e göre dünya seyircisi olabilmenin ilk koşulu özgür

olmaktır, çünkü özgürlük olmazsa ne siyasi bir devlet yapılanmasından, ne toplumun ahlaki karakterinden ne de kamusal alanın varlığından veya toplumsal olayları daha tarafsız değerlendirebilme yetisinden söz edebiliriz.

İnsan yapısı, dünyanın [...] eylemde bulunmak ve konuşmak için bir sahne haline gelmediği yerlerde, özgürlükte dünyevi bir gerçekliğe sahip olamaz. Siyaseten temin edilmiş bir kamu alanı olmadan özgürlük, kendisini görünür hale getirecek dünyevi bir mekândan yoksundur. [...] Bu nedenle özgürlüğün olabilmesi için özgür olmanın, özgür olabilmek için ise özgürleşmenin olması gerekir. (Arendt, 1996, s 201-202).

Böylelikle Arendt'te siyasal ve özgür olanı birbirinden ayırmak imkânsız görünmektedir. Özgürlük, siyasetin varoluş nedeni olduğu için dünya seyircisinin veya doğrudan insan olabilmek özgür olmakla eş değer tutulmuştur. Özgürlüğü elinden alınmış birisinin, kamuya çıkması, söz söylemesi, siyasete katılması ne kadar olanak dışıysa aynı şekilde insan olması da bir o kadar zordur. Arendt, özgür olmadan insan olmanın zorluğunu, seyirci ve aktör arasındaki yargılamanın önemi üzerinden anlatmaya çalışır. "Seyirci, [...] doğanın aktörden gizlenen planını algılayabilir. Böylece elimizde bir yanda seyirci ve gösteri, diğer yanda da aktörler ve bütün tikel olaylar, olumsal, tesadüfi hadiseler vardır" (Arendt, 2019, s 108). Seyirci, aktörün her bir tikel olay karşısında düştüğü yanlı olma durumuna düşmeden tarafsızlığını sergileyebilir. Bu özellik seyircinin, iyi – kötü olayları daha doğru değerlendirmesine neden olurken, aktörün doğru olaylardan dahi yanlış çıkarımlar yapmasına yol açacaktır. Aynı zamanda eylemin sorumluluğu hiçbir zaman kendisinde olmayacaktır, bu durumda onu hep bir başkasına devredecektir. Doğanın gizli planını, oyunun içinde olan aktör, ne yaparsa yapsın sahnenin önünden ne kendisinin ne de diğer oyuncuların nasıl görüldüğünü fark edemeyecektir. Bunu yalnızca seyirci koltuğunda oturan kişiler sağlayabilir. Kalıcı bir barışı arzuluyorsak ve bunun için mücadele göstermeyi kendimize bir sorumluluk biliyorsak, sahneden inip, seyirci pozisyonuna geçmenin zamanı geldi geçiyor. Tam da burada Arendt'in Eichmann davasında kötülüğün sıradanlığı diye bahsettiği şeyin kaynaklarını bulabiliriz. Nazi planının her aşamasında bulunmuş olan birisinin düşünme, isteme, yargılama gibi zihinsel yaşamına ilişkin tüm yetilerinin sağlıklı işleyebilmesini bekleyemeyiz, çünkü Eichmann, *Kavgam* (1925)'ı bir kere dahi okumamış, Parti programlarına katılmamış olsa da, ölüm kamplara gönderilen vagonların hiçbirini sorgulamamıştı. Başka bir deyişle aktör olmanın verdiği taraflılığını sonuna kadar sürdürmüştü. "Eichmann'ın kendisinin yargıda bulunma

sorumluluğundan ısrarla kaçınmasını –ki bu onun “akla direnen” sıradanlığının yol açtığı bir kötülüktür” (Arendt, 2019, s. 172). Yanlış alınan kararların hep yanlış sonuçlar doğurduğu gibi Eichmann da yaşananlara seyirci olmayı başaramamış, yargıda bulunmayı reddeden, imgelemden yoksun, diğerlerinin fikirlerini dikkate almaktan aciz, kendi bencilliğine düşen bir canavar olarak bu yolda hukukun kurbanı olmuştur. Bir başka deyişle, kamusal alanda bir fırsat sayılan diyalojizmden uzak olan Eichmann, bize “tek tek insanların ahlaki sorumluluğu açısından bir yargıya varılamayacağı konusunda yaygın ve bariz” bir fikir verir. “İşin en üzücü ve ironik yanı, Eichmann’ın işlediği korkunç suçlara imkân veren şeyin tam da yargı yetisindeki körelme olmasıdır” (Arendt, 2019, s. 175). Modern hukuk sisteminin pozitif yasalarla iş görmesi, kendini tüm diğer alanların üzerinde eşsiz ve kesin tayin etmesi, insanlıkla hiçbir ilişkisinin kalmadığını gösterir. Hukukun özü olan özgürlük veya kozmopolit demokrasi umudu, her fırsatta formal korkuluklara takılarak insanlık dışı olaylarla sonuçlanmıştır. Hukukun geldiği noktada dünyaya bakış düşüncesi, tıpkı sahnedeki oyuncuların kendi gözlerinden birbirlerine bakışlarına dönüşmüştür. Yasanın pozitifliğinin akla uygunluğu tartışılmadan ceza sistemleri oç alma üzerine kurulmuştur. Toplumsal çekim merkezinin özü olan özgürlük ise bu uğurda ilk feda edilen kurbandır. Ahlak ise şimdiden istenmeyenler listesine alınmıştır. Arendt burada bize seyircinin önemini vurgularken sadece özgür kalabilmenin, ahlaki karakter yansıtabilmenin, kamusal alanı oluşturabilmenin kıymetini değil, aynı zamanda yaşamımız boyunca insan kalabilmenin önemini de gösterir. Böylelikle insanlığa karşı işlediğiniz her suçta yargılama ve düşünme acizliği çekerek aktörün pozisyonuna bir ihtimal düşebiliriz, ancak her ne olursa olsun yargılayan karşısında yaptığımız eylemin utancını hissedebilmeliyiz. Şu çıkarımı yapabiliriz ki, yargı anlaşılması mümkün olmayan olayları anlamlandırmamıza, anlaşılır kılmamıza ve bunu diğerlerine aktarmamıza yardımcı olan kamusal alanın yapı taşıdır. Arendt’e göre zaten siyasetin amacı “olup biteni anlaşılır kılmak” olduğu için burada yargıç olmakla gerçek özgürlük elde edilebilecektir, çünkü şeyi anlamaya çalışmak insanın duygudaşlık bilinci içinde düşünebilmesini sağlar (Arendt, 2019, s. 176). Bu nedenle Arendt’e göre kamusal alana ilişkin seyircinin koyduğu her eylem, iyiyi – kötüden, doğruyu – yanlıştan, güzeli - çirkinden ayırt edebilmenin yolunu açmakla siyasi eylemi bir yönüyle yargılamaya diğer yönüyle estetiğe göndermektedir. İkisi arasında olan bu akrabalık ve “sanat ile siyaseti birbirine bağlayan ortak unsur, her ikisinin de kamusal dünyaya ait fenomenler olmasıdır” (Arendt, 2019, s. 181). Kant için beğeni yargısı, genişletilmiş bir zihin tarafından güzeli ayırt ederken, kendini başka herkesin yerine koyarak düşünen Arendt’e göre de beğeni bir diğer

deyişle seyircinin yargısı, dünyanın nasıl görüneceğini değil, orada kimlerin yan yana geleceğine ilişkin bir kararda bulunduğu için tam anlamıyla siyasi bir yetidir. Seyircinin ilgiden bağımsız olması, katılımcı olmaması, daimi bir anlam keşfine yönelmesi onu otonom bir varlık haline getirirken, kanıları dayatıcı unsur üzerinden oluşan aktör ise bu durumda heteronom olmaya mahkûmdur. “Davranışlarını, aklın iç sesi doğrultusunda değil, seyircilerin kendinden belediklerine göre yönlendirir. Ölçüt seyircidir” (Arendt, 2019, s. 113). Dahası bana öyle görünen şeyler ve benim gözümde değerlendirilen olaylar bir kanı olmaya devam edecektir. Bunu terk edebilmenin yolu tarafsız olarak her insanın, dünya seyircisi olabilmeye yaklaşmasıyla mümkündür. Bu sayede sadece tikel durumlar değil, genele ilişkin bir kanaat oluşturma imkânı da sağlanacaktır. Eichmann’ı yargılayan İsrail Devleti yargı makamında tikele takılmış, genel bir değerlendirmeden uzaktı. Nazileri yargılayacak bir yasaları olmadığı için seçilen her kurbanı bir zamanlar tıpkı kendileri gibi özel çıkarılan yasalarla mahkûm etmişlerdir. “Kudüs duruşması Nazilerin ve işbirlikçilerinin ceza almalarını garantilemek için benzer özel yasaların çıkarıldığı diğer ülkelerde öncül duruşmalar arasındaki benzerliği gölgelemekten başka bir işe yaramadı” (Arendt, 2010, s. 266). Her duruşmanın amacı adaleti sağlamak, sanığa yöneltilen suçlamaları detaylı biçimde düşünmek, karara varmak iken hukukun geldiği son nokta, kazananların sürekli kaybedenleri yargıladığı intikam savaşına dönüşmüştür. Çıkarılan yasalar, geneli olanaklı kılmamıştır. Her bir tikele ilişkin çıkarlar üzerine durulmuştur. Onları tikelden genele götüren örnekleme becerisi kaybedilmiştir. Arendt’e göre örnekleme becerisinin bu yitimi totalitarizm kötülüğünü doğuran etmenlerdendir. Bu durumun yarattığı engeller, hem Nazileri hem de İsrail yargıçlarını mağarada ışığı görmeden sadece yüzlerini bir duvardan diğerine çevirebilen heteronom mahkûmlar yapmıştır. Bu nedenle onlar için mağaranın dışına çıkmak, gördüklerini birbirlerine iletme kadar imkânsız bir hal almıştır. Tıpkı dünyayı seyircisiz bırakan aktörler gibi, ne ince bir beğeniye ne de tarafsız siyasi eyleme sahiptirler.

Doğamız böyle, başka türlü davranamazdık, sonucu değiştirme olanağına sahip değiliz gibi sözler Arendt için kabul edilemezdir. Arendt’in yargılamaya yüklediği bu ontolojik bakış, olayların gidişatını değiştirmek için her zaman fırsat sunar, önemli olan geneli görebilme çabamız ve kamuya dair diğerleriyle birlikte bir yargıya varabilmemizdir. Arendt’e göre karşımızdaki insanların yoldaşlığı olmadan ‘ben yeryüzünde yaşayan bir insanım’ sözünü söyleyebilme hakkına sahip değilimdir. İnsan olduğumu ben değil ancak bana böyle olduğumu söyleyen diğerleri dolayısıyla bilebilirim. “Özgürlük ve eylemde bulunma yetisi gibi bir çifte

ihvan sayesinde ki insanlar kendilerine ait bir gerçekliği kurmaya muktedirlerdir” (Arendt, 1996, s 231). İnsan bu mucizelerle, görölür şeylerin doğrudan etkisi altında kalmadan tarafsız bir seyirciye dönüşür, çünkü Arendt’e göre bu, insanın sınırsız ihtimaller barındırması demektir. Bu dönüşüm Kant’ın deyimiyle *sensus communis* (topluluk duygusu)’i Arendt’e göre ise *kamusal alan* (public sphere)’ı yaratır. İnsanın amacı olan toplumsallaşmak, siyasi olaylar karşısında yargıda bulunabilmeyi, her bir tikelin genelin altında özgürlüklerinin sağlanması ancak zihni genişlemiş bir seyirciyle mümkün olur.

Arendt’e göre insanlık, ancak bu belirlenimler dolayısıyla insan olabilir. Seyircinin sayesinde aktör ile bir araya gelme, başka bir deyişle tikel ile genel olan arasında ortak bir nokta bulma konusunda yargılama temel ölçüttür. Aktör, her ne kadar olayların ortasında kalsa da içinde daima bir seyirci olma durumundan dolayı kamuya ait olacaktır. Seyirci ise zaten kamunun çekim merkezinde bulunmaktadır. “Gerçeklik duygumuz tamamen görünüme, bu nedenle de şeylerin karanlıkta korunmuş varoluşlarından dışarı çıkabilecekleri bir kamusal alanın varlığına bağlı olduğu için, özel ve mahrem yaşamlarımızı aydınlatan alacakaranlık bile gücünü kamu alanının keskin parlaklığından alır” (Arendt, 2000, s. 94). Böylece Arendt’e ilişkin şimdiye kadar yapmış olduğumuz yorumlardan şu çıkarımı rahatlıkla yapabiliriz: İnsan her ne durumda olursa olsun (seyirci veya aktör) kamuya aittir, onun tikel özgürlüğünden ya da varoluşundan söz etmek söz konusu değildir ancak tikel hiç yokta değildir. Fakat Arendt’in burada iletmek istediği şey; “başkalarını düşünmeye” mecbur oluşumuzdur (Arendt, 2000, s. 19). “Aktörün maksimiyle seyircinin maksimi veya dünyadaki gösteriyi kendisi uyarınca yargıladığı “ölçüt” şimdi aynıdır” (Arendt, 2019, s 142). Buradaki düşünmenin sessiz bir düşünmeden çok bir arada düşünme olduğunun altını çizmek gerek. Yoksa özel alanın sınırlarından çıkma ihtimali yeniden yok olmuş olur. Bu nedenle Arendt’e göre insanlık, eylemlerinde veya yargılarında kategorik bir buyrukmuşçasına kamu alanında olmaya gizli olarak sözleşmişlerdir. Bir ihtimal olarak Arendt’e göre bu sözleşmenin ilk maddesi “geçici ikamet hakkı, bir araya gelme hakkı”nın olmazsa olmazıdır (Arendt, 2019, s. 142). Özellikle de Kant’ın *Ebedi Barış* (1795) denemesinden büyük oranda etkilenen Arendt, her bir insanın sırf dünya seyircisi olmasından dolayı özgürlük, eyleme ya da yargılama, daha da önemlisi dünyada diğer varlıklar arasında yerinin onaylanması için bu sözleşmeye sadık kalmalıdır. Bu sayede hem kendi varlığını diğer insanlara, hem de diğerlerini kendime görünür kılmakla bu sözleşmeyi onaylamış olurum. “Gördüklerimizi gören, duyduklarımızı duyan birinin varlığı...

olmadan... kendimiz ve dünyanın gerçekliği hakkında emin olmamız mümkün değildir” (Arendt, 2000, s 95).

Sevmek, aslına bakılırsa, ‘olmanı istiyorum’ demektir. Varlığın katıksız keyfilikinden ötürü, bizi biz yapanın kendimiz olmamasından ötürü, onaylanmaya gereksinim duyarız. [...] Yargıda bulunmak suretiyle dünyayı ve kendimizi onaylamış oluruz. Bize bahşedilen yetiler sayesinde dünyada kendimizi evimizde hissederiz (Arendt, 2000, s 260).

Ne zaman dünyayı, kendimize yakışır bir dünya yaparız işte o zaman hem kendi varoluşumuzu hem de tüm insanlığın bu varoluşa eşlik ettiğine şahit oluruz. Hâlbuki tüm yaşamı, başkaları tarafından onaylanmayı bekleyen birisi olarak geçen Hannah Arendt, çalışmalarının odağında, herkesin bir yer edinme, konuşma, eyleme hakkının olduğunu söylemiştir. Oysaki Arendt hem kendi dönemi hem de günümüzde hala varlığını güçlü bir şekilde hissettiren *mültecilerin*, başka bir deyişle herkesten önce insanlığın dışına bırakılmış bu kişilerin nasıl oluyor da eyleme, konuşma, yer edinme, özgürlük gibi haklardan mahrum bırakıldığı konusunda şaşmaktadır. Örtük olarak yapılan sözleşmeye ihanet eden insanlık, sırf kendi ırkından, toprağından, ailesinden olmadığı için hukukun yasalarını bu doğrultuda uygulamıştır. Zamanla büyük bir krize dönüşen insanlığın bu durumu, Arendt’in kariyerinin belirlendiği, *Totalitarizmin Kaynakları* (1951) yapıtında göstermektedir ki, insan bir diğerinin haklarını veya varlığını kendininki gibi korumadığı sürece özgür olduğunu veya bir vatani olduğunu iddia etse dahi boşunadır, çünkü insan doğduğunda temel hakkı olan *yaşama hakkı* bile onun üyesi olduğu ulus tarafından verilmektedir. Peki ya bir ulusa, vatana, toprağına veya eve sahip değilsek? Sadece insan olduğumuz için bir şeyi isteme hakkına sahip olabilecek miyiz? Bir başkasının haklarına saygı duyarken sadece insan olduğum için bana duyulacak mı? Bana da aynı şekilde *seviyorum, olmanı istiyorum* denebilecek mi? Bu koşullar altında insan haklarını nasıl tanımlayacağız? Modern toplumda bu soruların peş peşe gelmesi, Arendt’e göre, pek de şaşılacak bir şey değildir. Dahası içinde yaşadığımız çağda dahi bu sorular hemen hemen her yerdedir. Yurttaşlık hakkı iddiası ile başlayan devrim sürecinde bir devlete, topluluğına, zenginliğe sahip olmayan birisi, hukukun yasaları dışına itilmiştir.¹ İnsanlık hakkının, vatandaş hakkına dönüşmesi, herhangi bir topluluğına üye olmayan birisinin haklarının çiğnenmesine neden olmuştur. Zira Arendt’e göre haklardan mahrum bırakılan, yeryüzünün posası (garbage humans) haline getirilen bu insanlar, tam da hakların öznesi konumundadırlar, çünkü insan her şeyden önce *haklara sahip olma hakkına* (the right to have rights) sahiptir diğer bir deyişle

dünya seyirci olma hakkı zaten onundur ve elinden alınamaz. Haklara sahip olma hakkı, bir devletin vatandaşlarına tanıdığı hukuki, pozitif kişilik hakları değildir. Bu haklara sahip olmayan kişilerin talep ettiği haklardır. Çağdaş düşünür Charles Barbour'a göre yeni küresel siyasi durum yüzünden haklarını yitirmiş ve bir daha elde edememiş milyonlarca insanın ortaya çıkmasıyla hakka sahip olma hakkı yeniden gündeme gelmiş ve bu hukuksal krizin ontolojisi, Arendt'in politika ve hukuk felsefesi arasındaki ilişkisinde yatmaktadır. Özellikle "insanın eyleme kapasitesinden dolayı hak, mala mülke sahip olmakla bir ilgisi yoktur" (Barbour, 2012, s 307). "Sorun vatandaşlığın dışına itilen bu insanların, şu ya da bu devlet tarafından ezilmeleri değildir, hiçbir devlet tarafından istenmemeleri; yasaların onlara eşit uygulanmaması değil, onlar için bir yasanın bulunmamasıdır" (Tekin, 2018, s. 4). Arendt'e göre tüm hakları elinden alınmış bu kişiler, yasanın ne tamamen içinde ne de dışında yer alırlar. Devletler "bir insanın zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı olduğunu kabul ederken, bu hakka karşılık gelen bir yükümlülükten söz etmemektedir" (Tekin, 2018, s. 7). Geçici koruma, misafirlik ve belli süreler için kabul anlaşmaları imzalayarak insanlar süresiz olarak hukukun bekleme odasında tutularak, bir ihtimal içeri alınabilecekleri ama her an da dışarı atılabilecekleri belirsizlikte yaşamaya mahkûm edilmişlerdir. Oysa Arendt'e göre yasanın bizzat oluşum sürecinde kamusal alan, insanın eylemleri sayesinde var olmuştur. Dahası "yasa, hem insanın eylemleri aracılığıyla hem de eylemin ürünü olan siyasi durumlarla değiştirilebilir" iken nasıl oluyor da yasa insanın bu kadar uzağına itilebiliyor (Barbour, 2012, s. 309). Arendt, yasanın bu karmaşık topografyasını ortaya çıkarmanın yanında, içinde yaşama dair her türlü özelliğin çıkarıldığı yasanın durumunda ise bir grup haktan yoksun ve hak'sız insanın ortaya çıkmasının devam ettiğinin altını çizer. Özellikle *Kötülüğün Sıradanlığı* yapıtında Yahudilerin bir gece yarısı evlerinden alınıp bizzat yasanın mutfağında hiçbir açıklama yapılmadan vatandaşlıktan nasıl çıkarıldığını gösterir. Kanunsuzluk altında yaşamlarına izin verilen bu hayatlar, doğal varlıklarının salt verilmişliğinden çıkarak eylemde bulunmayla, hakkı elde etmeye zaten hazırdır. Bu hak, ne zaman ki insanın elinden alınır, işte o zaman ne siyasetin ne de insanın tam olarak bir varoluş özelliği sergilediğini söyleyemeyiz, çünkü insan Arendt'e göre, "doğumunun eşsizliği ve salt verilmişlik mucizesi" olan özgürlük, eyleme geçme, kamusal alana ait olma gibi özellikleriyle donatılmıştır (Barbour, 2012, s 310). Bu özellik sayesinde insan, diğer insanlar arasına dâhil olarak kendi kendisini yeniden doğurmaktadır. *İnsanlık Durumu*'nun daha ilk girişinde insan; emek, iş ve eylem gibi özelliklerle anılmaktadır. İlki, insan bedeninin biyolojik yaşamıyla (private sphere) ilgiliyken, ikincisi doğa dışı oluşuna karşılık gelir.

İşle birlikte özel alandan çıkılıp kamusal alana adım atılmıştır. Eylem ise; insanın bu dünyadan olduğunun kanıtıdır. İnsanın emek ve işi ile birlikte eyleme geçmesi Arendt'e göre kamusal alanın (public sphere) varoluş nedenidir. Yasanın sınırında kalan kişiler ise emek ve iş yaşamına geçemedikleri için kamusal alana dâhil olamamışlardır. Onu, bir gurubun veya devletin üyesi olmadığı için hak'sız hale getirerek "yasanın dışlayarak içlemesine" sebep olmuştur (Barbour, 2012, s 310). Özellikle de belli nedenlerden dolayı iade etme ya da entegre uygulamaları çok sık kullanılmaktadır. Yasanın kaynağının, insanın varolmasında değil de ulusun bir takım özelliklerinde aramayla "ulus, devleti fethetmiş; devlet, ulusun bir aygıtına dönüşmüştür" (Türker, 2004, s. 130). Özellikle Barbour burada zoë ve bios arasındaki ayrımın artık tamamen kalktığı, tüm insanların yurttaşlıkla özleştirildiğini söylemiştir, çünkü dünya seyircisinin çıkmasına olanak tanıyan insan eylemleri, toprak parçasıyla sınırlandırılmıştır. Arendt'in ısrarla korumaya çalıştığı kamusal alan fikri bu sayede kökten çürütülmektedir, çünkü devletsiz kalan insanların hakka sahip olmama durumu, onları kamusal alanın dışına iterek insanlık için kalıcı bir tehdit oluşturmuştur. Yasa ve insan yaşamı arasındaki bu boşluk, hakkı siyasi olanla dengeleyerek, "eşitlik ve özgürlüğün, ancak örgütlü politik bir topluluğun üyesi olarak elde edilebileceği anlaşılmıştır" (Türker, 2004, s. 133). "Adaletin temel gereklerinden biri olduğuna dair kuşku bulunmamakla beraber eşitlik denen kazanım, modern insanlığın en büyük ve en belirsiz maceralarından biri olmuştur" (Arendt, 1996, s. 107). Yargılamadan yoksun, ayırt etme becerisini yitirmiş, sonsuz tüketme yeteneği olan aktörler, kamuya dair belirlenimlerinde hem kendilerine hem de dünyaya karşı yabancılaşmışlardır. Siyasetin, anlamlı özgür topluluklar oluşturma fikri birden şiddete dönüşerek, seyircinin tepkisine göre davranışını değiştirme düşüncesi yıkılarak, aktörün istediği bir oyuna dönüşmüştür. Hukukun kutsal olma özelliği, insan hakkı ve özgürlükten uzaklaştığı için yitirilmiştir. Barbour'a göre insanlar arasındaki hak eşitliği, yasal eşitlikten kopartılarak yurttaşlık eşitliğine evrilmiştir. Arendt'e göre bu oyunun en büyük kurbanları; evinden yoksun bırakılan, devletsiz kalan ve insanlığını yitirmiş kişiler oluşturmaktadır. Şimdinin ruhunu taşıyan Arendt, bu insanlara siyasi kimliklerini tekrar kazandırmadan, yeni şeylerin olabileceğini düşüncesini reddeder, çünkü bu insanlık durumunda, evinin olmaması, siyasi olarak hiçbir yargıda bulunamama, çevresindeki insanlar tarafından fark edilememe, onun tanınma şansını tamamen yitirmektedir. Sadece çıplak hayatlarıyla baş başa kalan kimliksiz bu kişiler, Arendt'e göre bizzat hakların öznesidir. Siyasi düzenin dışında kalmakla, yasallığın dışına gönderilen ve eylem yetenekleri köreltilen bu insanlar "sınırsız ve tahmin edilemez boyutta yeni bir kamusal alanın yaratıcısı" olacaklardır

(Barbour, 2012, s 311). Ortak bir dünya oluşturmak istiyorsak, yasa ve yasadışı arasındaki sınırı kaldırmak için tüm sorumluluğu üstlenmeliyiz. Eylemin bu sorumluluğu bize; insanların kendilerinden dolayı mı kötü durumda olduklarını yoksa onları koruyacak herhangi bir yasa olmadığı için mi kötü duruma düştüklerini gösterecektir. Eylemlerine ve görüşlerine göre yargılanacak olan hakların öznesi, bu sayede insanlığımızı da garanti altına alacaktır. Savaşların ve totaliter düzenlerin insana öğrettiği, ulus devletinin yurttaş olmadan insanda olunamayacağı düşüncesi yerinden edilerek sadece *insan olmak*'lığın altını çizilmiştir.

Sonuç

Arendt'in "yargı yetisi hakkındaki tamamlanmamış teorisi, eylem teorisiyle birlikte, onun yirminci yüzyıl siyasi düşüncesine yaptığı en büyük katkı olarak değerlendirilmektedir" (Türker, 2004, s 141). Böylece yargı, bir yönüyle kamusal tartışmalara katılan, siyasi aktörlere özgü bir yeti, genişletilmiş bir zihin ve düşünme becerisinin ürünü olmanın yanı sıra estetik yargı gibi ilgiden bağımsız olmakla, zihinsel yaşam çerçevesine yerleştirilmiştir. Ancak modern hukukun temsili demokrasi anlayışıyla birlikte siyasetin başat özneleri olan seyircilerin eylem gücü silikleşmiştir. Seyirci hak'sız bırakılmış, insanlık adına her şey aktörlere devredilmiştir. Arendt'e göre her bir insanın yalnızca insan olmasından dolayı talep ettiği haklar zamanla sadece hakları isteme hakkına çevrilmiştir. Haklara sahip olma hakkı ise bir vatandaşlık hakkı gibi pozitif bir hak değildir. İnsanlarının birbirini tanımasına olanak tanıyan kamusal alanın sözleşmesine katılma hakkıdır. Hem Eichmann vakasından öğrendiklerimiz hem de haklara sahip olma hakkından yaptığımız çıkarımlar bize göstermektedir ki; olaylara zamansal ve mekânsal bakımından bir seyirci gözüyle bakarak nasıl yargılanabileceği durumu yok sayılmıştır. Birlikte düşünebilme becerisini yitirmiş insanlık, başkalarını düşünmeden sadece kendisi için yasalar çıkarır hale gelmiştir. Üstelik modern hukukun bu yasaları, genelleşme özelliğinden uzaklaşarak tek yanlı yasallaşmayı temellendirmiştir. Arendt, modern toplumda yaratılan bu yasallığın, sadece kamusal alana değil bu alana girmeye çalışan insanlara da zarar verdiğini söyler. Bu enkazda formel hukuk sisteminin yanında, insanlıkta onu siyasi kılan tüm özelliklerini kaybetmiştir. Modern dünya, insanlığı korumak yerine sınırlar, anlaşmalar ve yasalar aracılığıyla paramparça etmiştir. Dünya seyircileri arasında oluşacak olan kamusal alan düşüncesi her bir toplumun içine gömülerek iletilebilirlik fikri yerle bir edilmiştir. Arendt, bu monologdan çıkmanın imkanı olarak kamusal alanın tekrardan korunmasını gösterir. İnsanların birlikte toplumsallaştığı bu siyasi yönelim Arendt'e göre sadece genişletilmiş zihniyetin ürünü olacaktır. "Dünyamızı anlaşılır kılan yargılarımız olmaksızın, görünüm alanı tamamen

çökecektir. [...] Muhakkak olan bir şey varsa o da, sevgi veya cesaretsizlikten dolayı yargı yetimizi kullanmaktan feragat edersek er geç pusulayı şaşıracağımızdır” (Arendt, 2019, s 178). Gün yargı günüdür, her bir insanın kendisiyle yüzleşmesinin, yaşamı anlamlandırmasının, *buradayım* diyebilmesinin zamanıdır.ⁱⁱ

Retrospektif yargı olanağından yoksun kalmamız durumunda, bugünün anlamsız olduğu duygusuna kapılabilir ve geleceğe dair umudumuzu tümünden yitirebiliriz. Yolunu kaybettiğimiz evimize geri dönmek istiyorsak kamuya ilişkin yargılamanın sebep olduğu diyalogu korumaktan başka çaremiz yoktur. Anlamı güvence altına alabilecek ve böylelikle varoluşumuzu olumlu yapmamıza imkân verebilecek tek şey yargılamadır (Arendt, 2019, s 259).

ORCID ID

Nermin URGANCI

<https://orcid.org/0000-0002-7253-009X>

Declaration of Conflicting Interests

The author declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

KAYNAKÇA

Arendt, Hannah, *Geçmişle Gelecek Arasında*, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.

Arendt, Hannah, *Kant'ın Siyaset Felsefesi Üzerine Dersler*, Çev. Devrim Sezer, İsmail Ilgar, İletişim Yayınları, İstanbul, 2019.

Arendt, Hannah, *Kötülüğün Sıradanlığı*, Çev. Özge Çelik, Metis Yayınları, İstanbul, 2010.

Arendt, Hannah, *Totalitarizmin Kaynakları/Antisemitizm*, Çev. Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.

- Balibar, Etienne, *Şiddet ve Medenilik*, Çev. Sevgi Tamgüç İletişim yayınları, İstanbul 2014.
- Barbour, Charles, “*Politics and Law: Hannah Arendt and the Subject of Rights*” in the *Hannah Arendt and the Law*, Editors; Marco Goldoni, Chris McCorkindale, Law and Practical Reason Series, 2012.
- Kant, Immanuel, *Anthropology From A Pragmatic Point Of View*, Trans. Robert B. Louden, Boston University, Cambridge, University Press, 2006.
- Tekin, Serdar, () *Hannah Arendt ve Haklara Sahip Olma Hakkı*, Toplum ve Hekim Dergisi, Cilt 33, Sayı 4, 2018, 248-54.
- Türker, Ebru A., *Hannah Arendt’te Politika ve Yurttaşlık Anlayışı*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

ⁱ Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi büyük ölçüde 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve Virginia Haklar Bildirgesi’nden etkilenecek yazılmış bir metindir. Her üç metinde de insanlar eşit doğar ifadesi ile başlamasına rağmen, özgür ve eşit doğanlar arasında ne kadınlar ne siyahiler ne de mülksüzler vardır. (Tüm bu ifadeler Ebru A. Türker, ***Hannah Arendt’te Politika ve Yurttaşlık Anlayışı***, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2004, s 125 Dipnottan özetlenerek alınmıştır.)

ⁱⁱ Hannah Arendt’te hakların öznesini daha iyi anlayabilmek için çalışma boyunca Türkiye’deki Suriye’li Mültecilerle yapmış olduğum röportajı izlemenizi öneririm. “***Hannah Arendt’te hakların öznesi bağlamında Türkiye’deki Suriye’li Mülteciler***” 15.08.2019.
<https://www.youtube.com/watch?v=F79yv6SvK9Y&feature=youtu.be>